

сторонніх об'єктів, що створюють травмонебезпечну ситуацію.

За виникнення вказаних вище ситуацій учасник повинен негайно припинити виступ. Якщо виступ буде завершений, він буде оцінений. Тільки Голова журі має право дозволити повторне виконання вправи.

Якщо учасник залишає майданчик, не реалізувавши спроби виконання якоїсь вправи випробування або порушивши структуру виконання випробування, він автоматично посідає останнє місце за часом виконання вправи. Якщо декілька учасників не виконали спроби виконання якоїсь вправи випробування або порушили структуру виконання випробування, тоді вони займають місце в кінці таблиці згідно з особистим часом виконання.

На виконання теоретичних завдань пропонуються завдання, які відповідають вимогам до мінімуму знань випускників основної школи з предмета Фізична культура.

Завдання представлені у формі тестових питань, незавершених тверджень і пропущених слів. Необхідно уважно прочитати питання та вибрати один з чотирьох варіантів відповідей, який, на думку того, хто відповідає, є правильним. Цю відповідь і слід позначити символом (обвести кружком, позначити хрестиком або іншим символом).

Надалі необхідно обґрунтувати використання фізичних вправ інших варіативних модулів навчальної програми з фізичної культури для учнів ЗНЗ.

Список використаної літератури

1. Про загальну середню освіту: Закон України // Документи : зб. нормат. док. / голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Міленіум, 2001. – С. 103–127.
2. Електронний фонд бази даних Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
3. Електронний фонд бази даних Інституту інноваційних технологій і змісту освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://iitzo.gov.ua/>
4. Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади, турніри, конкурси з навчальних предметів, конкурси-захисти науково-дослідних робіт, олімпіади зі спеціальних дисциплін та конкурси фахової майстерності : зб. нормат. док. / відп. за випуск: Гунько Л. В. – К. : Букрек, 2011. – 40 с.

*Л. В. Кузьменко,
м. Київ*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ ПОЧУТТЯ ВЗАЄМОДОПОМОГИ ЯК СІМЕЙНОЇ ЦІННОСТІ

У статті розкрито деякі аспекти формування у старшокласників інтернатних закладів почуття взаємодопомоги як сімейної цінності.

Ключові слова: *сім'я, права, сімейні цінності, інтернатні заклади.*

Сім'я як первинний та основний осередок суспільства за сучасних умов соціально-економічної кризи зазнає чутливих ударів і переживає складні випробування в багатьох країнах світу, зокрема в Україні, втрачаючи одні та підвищуючи значимість інших своїх функцій. Це актуалізує проблему

цілеспрямованої підготовки молоді до створення і збереження сім'ї.

Загальні тенденції створення та розвитку сім'ї, різні підходи до вирішення її проблем розглядаються в рамках філософії (Н. Орлова, Л. Панкова, Т. Руденко, В. Ткачова та інші), педагогіки (О. Докукіна, Б. Ковбас, В. Костів, Т. Кравчук, В. Постовий, Г. Радчук, В. Савка, О. Савченко, О. Хромова, О. Максимович та інші), психології (М. Алексеева, І. Бех, О. Бондаренко, М. Боришевський, Л. Коростилева, В. Кравець, О. Кляпець, Л. Мороз, Т. Титаренко та інші), соціальної педагогіки (Т. Алексеєнко, І. Зверева, А. Мудрик, С. Харченко, Г. Хархан та інші).

Зазвичай, основними функціями сім'ї визначаються такі: господарсько-економічна, інтимно-сексуальна, репродуктивна, виховна, рекреативна, психотерапевтична, соціального контролю, комунікативна, регулятивна та ін.

Значну увагу дослідники приділяють проблемам сімейних цінностей, серед яких вирізняють традиційні: любов, довіра, відповідальність, толерантність, взаєморозуміння, рівність, повага, дружба, чесність, прощення, щедрість, гнучкість тощо та нові сімейні цінності: свобода вибору, особиста територія, власний спокій, свідомо бездітність (*англ.* – *childfree*) тощо, поява яких зумовлена певними об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Важливу роль серед сімейних цінностей відіграє почуття взаємодопомоги, яке суттєво впливає на стабільність, добре функціонування сім'ї. Однак формування його у дітей інтернатних закладів достатньо не вивчалось. Соціально-педагогічна значущість проблеми та її недостатня наукова розробленість зумовили вибір теми нашого дослідження – формування у старшокласників інтернатних закладів почуття взаємодопомоги як сімейної цінності.

Вивчення ціннісних орієнтацій старшокласників інтернатних закладів свідчить, що в цій системі створення сім'ї займає далеко не перше місце. Аналіз результатів опитування старшокласників, ранжування ними своїх базових прав як випусків школи свідчить, що важливість їх вони розмістили від найважливіших до менш важливих таким чином: право на безкоштовну освіту у вищому навчальному закладі, право на отримання якісної освіти; право на подальше працевлаштування, “на влаштування кар'єри”; право на рівність перед законами і справедливість; на одруження, створення сім'ї; “не давати хабарі”. Отже, створення сім'ї для сучасних випускників інтернатних закладів менш актуальне, ніж навчання, кар'єрне зростання тощо.

Із опитаних 144 старшокласників чотирьох інтернатних закладів Київської та Волинської областей 111 дітей (77 %) тим чи іншим чином виявили своє ставлення до сім'ї, сімейних цінностей (із них 67,6 % – дівчата, 32,4 % – юнаки). Зокрема, створення сім'ї як своє право назвали із цих старшокласників 37,8 % (29,7 % – дівчата, 8,1 % – юнаки). Частина респондентів (18%) згадує про сім'ю як своє конституційне право (15,3 % – дівчата, 2,7 % – юнаки). Як свої базові, найважливіші права на створення сім'ї після закінчення школи назвали 19,8% респондентів (14,4 % – дівчата, 50,4 % – юнаки).

Більшість старшокласників (62,3 % із тих, хто згадав сім'ю) ставиться до створення сім'ї та реалізації її функцій після закінчення школи як до своїх

найважливіших обов'язків, із них 37,8 % – дівчата, 24,5 % – юнаки. Зокрема, 23,4 % дівчат і 10,8 % юнаків вважають одним зі своїх обов'язків створення сім'ї (загалом – 34,2 %), із них 6,3 % вихованців (3,6 % дівчат і 2,7 % юнаків) вважають це своїм першим обов'язком; піклуватися про сім'ю – 10,8 % старшокласників (9 % – дівчата, 1,8 % – юнаки). “У сімейному житті необхідно дати ласку сім'ї” – писала дівчинка. Народити дитину, виховати її, дбати про її захист визначили як свої обов'язки 9,9% опитаних (1,8 % – дівчата, 8,1 % – юнаки). “Народити дитину та прикріпити їй основні моральні цінності” – мріє старшокласниця. Юнаки найчастіше бажають виховати саме сина. Необхідність дбати про батьків назвали 7,2 % вихованців (по 3,6 % і дівчата, і хлопці). Порівняльний аналіз результатів анкетування свідчить, що для дівчат цінність сім'ї значно вища, ніж у юнаків.

Особистість є частиною своєї сім'ї, розвиваючись у ній, вона складає уявлення про світ і людей на основі свого досвіду в сім'ї. Загальносімейні цінності шлюбної пари часто запозичуються зі звичаїв, традицій, правил поведінки батьківської сім'ї.

Як писав І. Ільїн, у сім'ї прокидаються і починають розгортатися сили особистої душі; тут дитина навчається любові (кого і як); вірити (у що) і жертвувати (заради чого і чим); тут складаються перші основи її характеру; тут відкриваються в душі дитини головні джерела її майбутнього щастя чи нещастя.

Здорова сім'я вчить дитину одразу цілій низці дорогоцінних умінь. Дитина навчається іти в житті власною дорогою за допомогою власної ініціативи і водночас – високо цінувати і дотримуватися принципу соціальної взаємодопомоги, адже сім'я, як ціле, влаштовує своє життя саме за своєю ініціативою – вона є самостійною творчою одиницею, а в своїх межах – справжнім втіленням взаємодопомоги і так званої “соціальності” [2, с. 76, 87].

Ураховуючи, що діти, які зараз навчаються в закладах інтернатного типу, найчастіше є соціальними сиротами, батьки яких позбавлені батьківських прав, зрозуміло, що досвід їхнього сімейного життя негативний. А оскільки після закінчення школи випускники часто змушені повертатися в цю ж сім'ю, актуальною є допомога їм у перегляді попереднього способу життя їхньої родини, плануванні гідних стосунків у своїх сім'ях.

Про взаємодопомогу як сімейну цінність зазначено в Сімейному кодексі України, у Статті 1 якого підкреслено необхідність побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки. У Статті 54 йдеться про права дружини та чоловіка на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї, а Стаття 55 “Обов'язки подружжя турбуватися про сім'ю” наголошує: дружина та чоловік зобов'язані спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги” [3, с. 3, 16].

Аналіз статей Сімейного кодексу України дає підстави вважати, що почуття взаємодопомоги як сімейної цінності спирається на юридичні норми, у яких закріплені, насамперед, моральні цінності нашого народу.

Як зазначає І. Бех, упродовж життя кожна людина відчуває потребу в певній допомозі. Незалежно від того, матеріальна вона чи емоційно-духовна, для особистості допомога завжди об'єктивно значуща. У дорослому віці без неї не обійтися, незважаючи на високу самодостатність особистості. Суб'єктивна значущість допомоги, переживання її особистістю як акт справжньої добродійності іншої особистості залежить від рівня розвитку ціннісного самоствавлення особи, яка потребує допомоги.

Акт допомоги є досить емоційно-чуттєвою морально-психологічною дією, яка може і гальмувати духовно-моральний розвиток особистості, і сприяти йому [1, с. 149–150].

Визнаючи право особистості на самовизначення у виборі мети життя, системі ціннісних орієнтацій, педагогічні колективи закладів інтернатного типу не повинні стояти осторонь, адже школа, яка не прагне прищепити дітям повагу до найважливіших сімейних цінностей, фактично заперечує їх. Мета полягає у розвитку особистості, зокрема, зі сформованими почуттями взаємодопомоги як сімейної цінності. Завдання вихователів – не у моральних повчаннях, а у створенні необхідного психолого-педагогічного середовища для духовного розвитку особистості, пізнання сімейних цінностей, розуміння та свободи вибору.

Отже, виникає потреба визначити сутність понять “сімейні цінності”, “почуття взаємодопомоги як сімейна цінність”; на основі аналізу юридичної, філософської, педагогічної, психологічної, соціально-педагогічної літератури з'ясувати стан дослідження проблеми у теорії; визначити і схарактеризувати компоненти, критерії та показники сформованості почуття взаємодопомоги як сімейної цінності у старшокласників інтернатних закладів; розробити науково обґрунтовані педагогічні умови формування у них почуття взаємодопомоги як сімейної цінності; визначити їхню ефективність та впровадити у педагогічну практику.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с. – (Серія “Альма-матер”).
2. Ильин И. А. Семья и социология личности / И. А. Ильин // Хрестоматия. Педагогика Российского Зарубежья : Пособие для пед. университетов, институтов и колледжей. – М. : Институт практической психологии, 1996. – 528 с.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. – К. : Атіка, 2002. – 80 с.

С. В. Кушнар'ов,
м. Київ

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ У НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ

У статті розкрито психолого-педагогічні особливості формування соціально-значущих якостей у неповнолітніх засуджених.

Ключові слова: соціально-значущі якості, неповнолітні засуджені.

У багатовіковій культурі людства серед духовних цінностей соціально-значущі якості особистості завжди посідали провідне місце. Надзвичайно актуальною проблема формування соціально значущих якостей є й сьогодні, у